

Pranas Vaičaitis.
Poezija.

Yra šalis, kur upės teka
Linksmi tarp girių užiančių
Ir meiliai tarpu savęs šneka
Prie giesmininkų vėversių.
Ten prakaitas aplieja žmones
Prie vasaros darbų sunkių
Ir prastas aprėdas marškonis
Apdengia sąnarius visų.
Bent tave meiliai pavaišina,
Kaip tik nueisi į svečius, -
Ten tave myli, valgydina,
Kiek daleidžia išteklius.
Ir grakščios tos šalies merginos
Ten žydi vis kuo nepuikiau...
Šalis ta Lietuva vadinasi -
Bet aš neilgai ten buvau...
Atsimenu, kada į guolį
Saulutę prašo vakarai
Ir gieda lietuviai varguoliai,
Nes pabaigti dienos darbai...
Kaip tąsyk mergos veidą skaistų
Prie rūtų lenkia kvepiančių,
Dainuodamos jas meiliai laisto,
Lelijų skinas žydinčių.
Atsimenu, kaip vakars šiltas
Po vasaros kaitrios dienos
Ir oras, ramumu išpiltas,
Nenoroms traukia prie dainos,
Kaip tąsyk varpas sunkiai gaudžia
Ir užgirdėt toli toli...
Seniai jau paukščiai medžiuos snaudžia,
Bet pats užmigti negali...
Kaip vandens upės mislys teka,
Idėjos reiškiasi galvoj,
Gamta su tavim, rodos, šneka:
„Gražu, gražu mūs Lietuvoj...“
O tėviške! kaip mielas kraštas,
Kuriuo taip netekau ūmai, - -
To neišreikš nė vienas raštas,
Tą pasakys vieni jausmai...

Iš lenkiško
Kur bakūžė samanota,
Kurioje gimiau,
Obelis kur augalota,
Ką sode mačiau?
Kur upeliai platūs, sraunūs,
Tekantie smagiai?
Kur tos mislys mano jaunos,
Linksmos kaip drugiai?
Ta bakūžė jau supuvo,
Obelies jau nēr,
Ir upeliai jau išdžiūvo -
Vargas viens tebēr.

XXII

Prisėsokie, vaikeliai, ką tau pasakysiu,
Kaip reikia gyventi, tave pamokysiu.
Dabar da tu mažas, tuojau bet paaugsi,
Mokslainėn kaip koks sau ponaitis tik trauksi.
Tėvukas juk tavo turtingas, ant visko užtenka.
Ir būsi tu kunigs, pastosi tuo lenku:
Vis lenkiškai, poniškai sau tu kalbėsi,
Į mus, kaipo kunigs, iš aukšto žiūrėsi.
O lenku pastoti - tai lietuviu laimė,
Ir lenku nebus, kas gyvena tik kaime.
Paskui tėvukus aplankyt parvažiuosi,
Tau puotą iškelsim, rankas išbučiuosim,
O jau į česnį kur kunigs ateina,
Užgėręs užtraukia ir lenkišką dainą.
Kožnam išvažiuodams vaikinui, merginai
Į dovanas duosi po kokią rublinę,
O rublių pas kunigą būva kaip šieno,
Jeigu tik moka apseit su kiekvienu:
Ateis koks prasčiokas, dėl Dievo malonės
Prašys jis už dyką palaidot jo žmoną,
Bet tu nesutik, reikalauk dešimtinės -
Ir verkdams jisai pažadės, paketinę
Atneš tiek, kiek reikia, ką būtų pragėręs,
O girtas da galvą būt sau prasivėręs.
Paskui prisipirksi laukų arba dvarą,
Sudėsi ten pusės parapijos gerą,
O auksą, kas liks, tai į izdą įduosi
Ir nors kada-ne-kada mus užvaduosi,
Nes kožną metelį vis tūkstančius gausi."
Taip sakė močiutė, ir vaikas jos klausė,
Ir pats jis, nors mažas, taip elgtis dūmojo,
Nes savo močiutę širdingai guodojo.

XXIV

Neveskie, vaikine,
Neveskie pačios,
Neteksi, vaikine,
Liuosybės saldžios.
Pabuvus su vyru
Pati nors metus,
Ne kartais jį meta
Ir myli kitus.
Norėsi pas draugą,
Kaimyną užeit, -
Pati susiraukus
Neleis tave greit.
Nueisi pas Ickų
Nors stiklą ištraukt,
Kad vargą nuo savęs
Nors sykį nubraukt, -
Pati namie bando
Visaip tave dergt,
O kaip tik pareisi,
Pradės tuo ir verkt
Už būvį, tėvynę
Atseis tau kovot, -
Pati išsišiepus
Tuoju ims vaitot.
Neveskie, vaikine,
Neveskie pačios,
Neteksi, vaikine,
Liuosybės saldžios.

XXV

Pūskit, vėjai, pūskit, šiaurūs,
Pūskite be paliovos
Ir išpūskit, vėtros žiaurios,
Kančią iš jaunos galvos.
Ko nelaimės mane jauną
Vargina iš pat mažens,
Kam nė giltinė nepjauna,
Laukia, kol pastosiu sens?
Ko aš laikiu, ko aš augu?
Kam nešioti tuos skausmus?
Kodėl nēr ant svieto draugo,
Kas suprastų tuos jausmus?
Ūžkit, vėtros, audros žiaurios,
Ižkit naktyje dienoj,
Lai užgęsta kančios bjaurios
Mano širdyje jaunoj.

XXVIII

Užgimė viens prasčiokėlis,
Nieks to nė nežinojo.
Ėmė augti vargdienėlis,
Apie jį nieks nedūmojo.
Kaip paaugo, vargas spaudžia,
Reikia duonos sau ieškotis,
Nieks prie savęs jo neglaudžia -
Apie jį nenor galvotis.
Buvo geras ir patogiai,
Vargšas su visais šnekėjo,
Bet jį vargo spaudė smogiai,
Nieks žinot jo nenorėjo.
Kožną dieną prasčiokėlį
Vargas, bėdos vienos graužė
Ir į grabą vargdienėlio
Kūną silpną tuo parlaužė.
Kaip lydėjo vargdienėlį,
Nieks ant to nė neatbojo,
Graudžiai verkė motinėlė,
Svetimi tiktai žiopsojo.
Ir užmiršo vargdienėlį
Jau ir tie, kurie žinojo
Verkė jo tik motinėlė,
Bet ir ją tuo pašarvojo.

XXX

Oi, ūžia, švilpia blogas oras,
Ir vėtros medį bando raut,
O narsūs Vytauto bajorai
Pradėjo karan brolius šaukt.
Jau trempia viešujį kelelį,
Pulkai jau eina už pulkų,
O eik, vaike, balnok žirgelį,
Užstok už garbę lietuvių.
Štai kabo tavo tymo balnas,
Ir kardas tavo štai šviesus,
Ir jokie per miškus, per kalnus,
Malšinkie priešus plėšikus.
O ar tai vėtros žiaurios kaukia,
Siūbuoja girios aržuolai,
Ar tai išalkę žvėrys traukias,
Ar staugia meškos ir vilkai?
O, tai ne vėtros žiaurios ūžia,
O, tai ne meškos ne vilkai -
Tai broliai joja į karužę,
Tai žvengia juodbėriai žirgai.
Tai joja vyrų minių minios,
Tai narsūs Lietuvos vaikai...
Jau peržengti kalnai ir plynios,
Jau priešų netoli laukai...

Sudiev, tėvyne mūsų miela,
Tu būk laiminga visada,
Sau pinkie laimės aukso vielą,
Tegul gyvuoja Lietuva!
Jau dūmai rūksta, dunda žemė,
Nerimsta juodbėriai žirgai,
Pats Vytuts žiūri, mūsų lemia,
Arti kryžiokai vanagai...
Tai ne perkūns smarkus sugriovė,

Ne šviesūs tvykstelėj žaibai, -
Tai lietuviai į priešus šovė,
Tai čerška šviesūs jų kardai.
Ir kaip kopūstai ritas galvos,
Ir maišos su maldoms keiksmi,
Lavonų guli baisios kalvos,
Kanuolių dauginas griausmai.
Nuo Žalgirio rytinės pusės,
Kur tik akims vos užmatai,
Kryžiokai guli kaipo musės,
Ir drasko kūnus jų vilkai.
O lietuviai linksmi dainuoja,
Jų grobio nė nesuskaityt,
Dainuodami namuosna joja
Baltų tėvėlių atlankyt.

XXXI

Paliovė griaut ir baubt kanuolės,
Laukuos jau vėl nėra pulkų,
Tik viens pašautas ir parpuolęs,
Bet gyvas tarpe užmuštų;
Ir mislija: „Ką čion aš blogo,
Ką pikto artimui dariau,
Kam atitraukė nuo to stogo,
Kuriam ramiai aš gyvenau?
Už ką čion gausiai liejos kraujas,
Kam atvedė pulkus čionai?
Kareivius veja čion kaip gaują
Žvėrių, kad muštųs mirtinai.
Ar už tėvynę, už liuosybę?
Bet ką čion! ponams to nereik,
Jiems reik tik turtų ir linksmybių,
O tu už juos numirti eik.
Mat, prastas yra ant to sutvertas
Kad ponų reikalams tarnaut,
Pas juos esi tu šuns tik vertas,
Už juos reik duotiesi nukaut...
Parneškis, juodas varne, žinią
Į mano gimtinius namus,
Ten manęs laukia nusimine,

Bet nematysiu aš jau jūs.
Parneškie, žirge, mandierėle
Mieliems tėveliams, seserims,
Tegul ją plaus su ašarėlėmis,
Pakolei Dievs ir juos ne'tims.
Tik jūs vieni ant viso svieto
Gailėtis mokat iš širdies;
Mes ponams įrankio tik vietoj,
Mes numirėm, ir ką išties
Jiems mūs vargingų da gailėtis,
Da rūpinsis dėl mūs katras;
Kad jiems tarnauti, jais gėrėtis -
Kitus kvailius jie sau suras.
Ir vėl dėl mislių šėtoninių,
Dėl savo laimės ir garbės
Jie duos pasmeigti ant deiginių
Visus kareivius, kiek turės.
Ar tinka man prakeiktas kardas,
Sunki kareiviška taurė,
Kada man miels artojaus vardas,
Palši jauteliai ir ore?
Ten mano mirčio nieks negeidžia
Pas mielus brolius, tėvelius,
Ten meilės saulė nesileidžia
Nė jokius ilgus metelius.
Tenai pušelės siūbuonėlės,
Plačiai išskėtusios šakas,
Vilioja jauną artojėlį
Silsėtis per dienos kaitras.
Raiba gegutė ten kukuoja,
Jai paukščių padeda pulkai,
Ir niekas niekad nedejuoja,
Pakolei nežili plaukai.
Dabar ne eglė ten siūbuoja,
Išskėtusi plačias šakas,
Tai motinėlė ten dejuoja,
Iškėlus sielvartoj rankas.
Dabar ne aržuolas aukštasis,
Iškėlęs galvą, žiūr žemyn, -
Tėvelis verkia tik baltasis,
Kas dieną eidamas senyn.
Dabar ne obelis žalioji
Linguoja, vėjo pučiama, -
Seselė rauda tik jaunoji,
Rūtas žaliąsias skindama.
Broleli mažas, tu nors stokie
Į mano vietą pas tėvus
Ir laimę sau ir jiems ieškokie,
Beardamas plačius laukus.
Tegul vieni didžturčiai piaunas,
Kad taip jau geidžia kraujo jie.

Bet akys temsta, teka kraujas...
O tėviške, sudiev, sudiev!..”

XXXII

Ant kalno Ramaujos ugnelė tvaskėjo,
Ugniasargė ilgai į ją žiūrėjo.
„Tvaskėkie, ugnelė, nakties tamsumyne,
Raminkie man širdį, ką trinka krūtinėj.
Paliėpkie vainikui, kad galvą nespaustų,
Paliėpkie tu širdžiai, kad meilę nejaustų.
Rūtelių vainike, gentarais apsėtas,
Sakykie, ką veikia vaikinai numylėtas.
Sakykie, kad gano jis žirgus greituosius,
Sakykie, kad kauja jis priešus baisiuosius,
Sakykie jo širdžiai, ką meilės nejaučia,
Kad da pamatytie nors sykį jį gaučia,
Kada apkabinus aš jam pasakyčiau:
„Aš myliu iš tikro, o tu tikrai tyčiai.”
Sudiev, jaunikaiti, būk sveiks, bijūnėli,
Skaistusis jurgine, raudons putinėli;
Aš tave mylėsiu, aš tave guodosiu,
Su širdžia sutrinta šią ugnį dabosiu.
Tik šits aržuolyns, į dangų žiūrėdams,
Gegutė kukuojant kas dieną girdėdams,
Tik šitas mėnulis, ką linksmas taip plaukia,
Sakys tau: ji myli ir tave ji laukia.
Bet tu toks atžūlas, tau meilės nereikia,
Visi tave giria, o mane tik peikia.
Ugniasargės jausmas vargingos, jaunosios -
Kaip auksas ant dugno jūrelės giliosios.
Ir, veidus užs'ėmus, ji gailiai vaitojo
Ugnelė tvaskėjus tuo tarpu sustojo.

XLVII

Kad sakė karalius į rindą sustoti,
Į rindą sustoti ir gudą kapoti,
O stoji daugybės ulonų narsiujų,
Ir prunkštė daugybės žirgelių bėrųjų.
Auksinės kepurės ir aukso pentinai
Narsiujų ulonų iš tolo žėrėjo,
O mano bernelis, tik vienas vaikinai,
Iš tolo atjojęs, prastai išžiūrėjo.
Anųjų ūsorių, narsiujų ulonų,
Auksiniai kardeliai taip blizga prie šonų,
O mano bernelio, o mano tik vieno,
Bekabo kardelis iš vieno tik plieno.
Ant mano bernelio, iš kaimo prasčioko,
Puikoriai ulonai iš aukšto šypsojos,

Bet, priešą pamatę, tuo vytiš pašoko
Ir, priešą panokę, į mūšį sustojo.
Daugybė narsiųjų krauju apšlakstyti,
Ant žemės išvirte, durkliais subadyti,
Bet kraujo daugybė, priešų smurtybė
Sumažino greitai ulonų narsybę.
Tuo mirčio pabūgo, tuo bėgti pradėjo,
Karalius vos tik sulaikyt tegalėjo,
O mano bernelis ant vietos stovėjo
Ir, kraują beliedamas, priešus kapojo.
Ir gyrės ulonai - pamušę jie priešą,
Ir myli juos žmonės, duod pokylį viešą,
Ir laimino pulką ūsorių ulonų,
Ką gelbėjo žmonis nuo svetimo pono.
Ir dovanas davė karalius narsiausiems,
Ir kožno bevieno narsybę išgyrė,
O mano berneliui, o mano mieliausiam,
Tik drėgną žemelę ir grabą paskyrė.

XLIX

Žmonelės triūsia, prakaituoja,
Laukus plačiuosius ardami,
Per dieną dirbdami dejuoja, -
Sunku prastu būt žmogumi.
Vos tik užspėsi nors skatiką
Iš prakaito bangaus ištraukt,
Žiūrėk - padotkas atsitiko,
Reik ponams išdą vėl prikraut.
Nepažiūrės ant verksmo tavo
Nė tavo alkstančių vaikų! -
Kaip vilks, ką avį pasigavo,
Nepripažįsta pons skausmų.
Iš kur tau sajausmos lėks žodis?
Kas tau padės, kas užtarys?
Kas kelią laisvės tau parodys?
Kas tavo plėšikus sutrys?
Geidi, kad aitvars būt nuvytas,
Nubodo amžius jau vergaut,
Bet tavo rankos surakytos
Vargais, iš kur liuosybę gaut?
Norėtum, metęs iš rūstybės
Šeimyną, gimtinius namus,
Ieškoti su kardu teisybės
Po kruvinus baises laukus.
Bet širdį neturi tu tokią,
Į vilką nepavirs bitis,
Ir vėlei triūsk ir verk, prasčioke,
Gyvenims tavo tik viltis.
Viltis, ką niekad neišsipildo,
Nors stengtumeis kuo nolabiau,

Ir laikas tų žaizdų n'išdildo,
O vargas drasko kuo skaudžiau.
Iš kur pagelbą linksmą gausi,
Iš kur ramybę tau įgyt,
Kur užtaros šaltinį gausų
Atrasi prakaitą nutryt?
Tai yr tik viens toksai šaltinis,
Prie jo ir kriušas žmonija,
Jisai vadinasi „degtinė“, -
Tai vaistas vargo ligoje.

LII

Lakštingale, gražus paukšteli,
Pas mano langą nečiulbėk,
Į mano gimtinį namelį,
Linksmi giedodamas, nulėk.
Tenai mamelę nuramykie,
Palinksmink baltą galvą jos,
Jai apie mane pasakykie,
Lai apie mane ką žinos.
Tenai kuplioji liepužėlė
Dejuoja, vėjo pučiama,
Tenai mamelė sengalvėlė
Vaitoja, manęs laukdama.
Sakyk - sulauksi tuo sūnelį,
Laiminga būsi ir linksma

LVIII

Nereikia mums turtų didžiųjų,
Nereikia goslybos tuščios,
Nenorime spausti prastųjų,
Neveržiam jų duonos juodos.
Nenorime mes viešpatauti,
Nenorim pamušti tautas,
Nenorim jų tėviškes griauti
Ir gimtines dovyt vietas.
Mes geidžiam, kad žmonės vargingi,
Tarnaujanti Dievui širdingai,
Žmogaus nors įgytų tiesas.
Už ką gi, o Dieve aukščiausias,
Taip atstumi visad žemiausias
Vargingų žmonių maldas?

LIX

Per tvorą į sodą mūs pono žiūrėjo
Vaikiukas išblyškęs, apdriskęs visai -

Ir matė, kaip ponvaikiai puikūs žėrėjo,
Kaip žaidė, kaip juokės visi jie linksmi.
Kaip jie jie laimingi po sodą bėgioja,
Kiek turi žaidimų gražių, navatnių:
Viens kriaušė, kits arklį su savim nešiojas,
Ten krūvos vežimų, lipytų žmonių,
Ten guli birbynės ir underės pintos
Ir gardūs įdėti į jas obuoliai.
Ir mislija vaikas, vargų surakintas:
„0 Dieve! nors sykį kad šitaip smagiai
Galėčiau po sodą bėgioti, vartytis
Ir skindamas vaisių ragauti skaniai.”

LXXVIII

VAITIJIMAS

Augo liepelė,
Augo šakojo,
Po ja mergelė
Verkė raudoji.
Mergelė jaunoji
Ašaras bėrė,
Liepa kuploji
Ašaras gėrė.
Ko taip tu graudi,
Miela mergele,
Ko taip tu raudi,
Raiba gegele?
 Kaip nenuliūsiu,
 Kaip linksma būsiu:
 Brolis išgrūstas
 Į kraštą rusų.
 Taip mažas daiktas -
 Tikt už knygele
 Gudas prakeiktas
 Spaudžia brolelį.
 0 kad pavirsčiau į oro paukštelį,
 Tai aš išgirsčiau
 Brolio verksmelį,
 Oi, aš nulėkčiau -
 Jį pamatyčiau,
 Oi, aš pribėgčiau -
 Jį suraminčiau.
Galvą nulenkus,
Verkė drebėjo,
Per abu veidu
Skaidrios rydėjo
Ašaros, gaudžios
Kaip našlaitėlės,

Ašaros, skaudžios
Kaip akmenėlis.

XCIII

Norėjau aš deimanto grūdus pagriebti
Nuo žemės, o paėmiau rasą tiktai,
Norėjau aš laimę ant svieto pasiekti,
O teko man usnys ir dagių pluoštai.
Norėjau prikaltinti prie darbo doringo,
Prie darbo svarbiausio žmonių kuo daugiau,
Norėjau išstarti jiems žodį širdingą,
Bet širdis atšalusias, ledą radau.
O visgi šiandieną da mislys man mena,
Kad svieto žmonelių širdies viduryj,
Gražiausi jausmai, supratimai gyvena,
Kaip brangūs žemčiūgai giliam vandenyj.

XCVI

Gyvenimo mano saulutė jau leidžia
Kas kartą šešėlius ilgyn ir ilgyn;
Jausmai bekovodami pasilsio geidžia,
Kasdieną prie karsto slenku jau artyn.
Gal greitai ant amžino gyvasčio slenksčio
Lazdelę keleivio turėsiu padėt,
Bet geisčiau, kad dainas jaunystės įstengčiau
Paleisti pasaulėje pasižmonėt.
Vai, lėkite, dainos, iš vargo nupintos,
Iš kaimo į kaimą pas jaunos, senus!
Paguoskite širdis, nelaimių sutrintas,
Nušluostykit ašaras, kelkit jausmus!
Bet jeigu nerasit pasaulėje vietos
Ir jus neatjaustų viengenčių širdis,
O! tąsyk sugrįžkit, kur mano gul kietas
Rakstelis, kur gyvo netėmys akis.
Daugiaus nesiskirtumėm, mano dainelės,
Sesutės laimingų pasaulės dienu,
Sykiu pasilsėsime ramybės vietelėj
Po vėtrų, nelaimių, po žemės kovų.

XCVIII

DAINA GIRTUOKLĒLIO

Turi katinas kačiukę,
Turi žašinas žašiukę,

Turi poniškas panaite,
Turi bernas sau tarnaitę,
O aš, vyras aržuolinis,
Turiu butelį degtinės.
 Muš kačiukės katinuką,
 Peš žąsiukės žąsinuką,
 Juoksis mergos iš bernelių,
 Juoksis panos iš ponelių,
 Tik aš vienas laimingiausias,
 Nes degtinė - draugs tikriausias.

Į kišenių įsidėsiu,
Ją aš girsiu, glamonėsiu,
Bonkos kamštį išsitrauksiu,
Degtinukės paragausiu,
Tuo krūtinė bus šiltesnė
Ir galvelė bus linksmesnė.
 O, kad Nemunas garbingas
 Būtų šiandien išmintingas,
 Kad ant mūsų susimiltų,
 Savo vandenį išpiltų,
 O degtinę įsilietų,
 Viena degtine tekėtų, -

Tai būt lėbė! tai būt džiaugsmas!
Tai būt laimė, tai būt kauksmas -
Visi žmonės ir žvėreliai,
Visos žuvys ir paukšteliai
Vis prie Nemuno keliautų
Ir degtinės paragautų.
 Žvėrys gertų ir riaumotų,
 Žmonės šoktų ir leliotų,
 Net žuvytės vis tik nertų,
 Degtinukę mielą gertų;
 Viskas džiaugtų, šokinėtų,
 Net ir žemė strapinėtų.

CII

GAILA!

Gaila tų dienų jaunųjų,
Kurios praslinko be naudos,
Gaila debesų drėgnųjų,
Kurie negriš jau atgalios.
Gaila darbo ir troškimo,
Kurie sugriūva kaip matai,
Gaila to užsidegimo,
Kuris atšąla kaip ledai.
Gaila meilės, nors tikriausios,
Kuri išnyksta kaip sniegas,
Gaila kalbos, nors geriausios,

Kurios nenor klausyti nieks.
Gaila paukščių nekaltųjų,
Kuriuos gal vanags sudraskyt,
Gaila ašarų karčiųjų,
Kurių negal nieks sustabdyt.
Gaila motinos vargingos,
Kuriai atseina elgėtaut,
Gaila žemės nelaimingos,
Kuriai sutingo vaiks tarnaut.